

Metodická doporučení pro výuku finanční gramotnosti

Obsah

I. Úvod.....	2
II. Metodická doporučení	3
A. Koncepce	3
1. Porozumění podstatě finanční gramotnosti.....	3
2. Používání a vysvětlování odborných pojmů	4
3. Integrace vzdělávacího obsahu	5
4. Rozvíjení kritického myšlení	5
5. Prezentace finančního světa v širších souvislostech.....	6
6. Nepropagovat konkrétní produkty, služby a instituce	7
B. Spolupráce	8
7. Spolupráce s kolegy	8
8. Spolupráce s rodiči	8
C. Metody a formy práce.....	9
9. Řešení úloh z běžného života.....	9
10. Využívání informačních a komunikačních technologií	10
11. Podněcování kooperace žáků.....	11
12. Uplatňování inscenačních metod	12
13. Zařazování didaktických her.....	13
III. Závěr.....	13
IV. Pomůcky a nástroje	14
V. Informační zdroje	15
VI. Seznam používaných zkratk	20

I. Úvod

Finanční gramotnosti a finančnímu vzdělávání¹ je věnována ve školách i mezi širší veřejností zvýšená pozornost, a to nejen v souvislosti se současnou finanční krizí, projektem EU peníze školám nebo s prvním testováním finanční gramotnosti v rámci programu PISA, ale především proto, že se jedná o nezbytný předpoklad pro ekonomické rozhodování v každodenním životě lidí. I proto se finanční vzdělávání oprávněně stává důležitou součástí přípravy žáků v počátečním vzdělávání. Málokterý učitel se totiž mohl s finančním vzděláváním setkat během své pregraduální přípravy. Proto může být výuka směřující ke zvyšování finanční gramotnosti u mnohých pedagogů spojována s obavami. Ve spolupráci se školami a s odborníky bylo připraveno několik konkrétních metodických doporučení, která mohou učitelům při realizaci finančního vzdělávání pomoci.

Metodická doporučení jsou určena **učitelům základních a středních škol, ale také vedoucím pracovníkům těchto škol a koordinátorům školních vzdělávacích programů**. Předkládaný materiál najde své uplatnění především mezi **učiteli společenských věd, matematiky, ekonomie, informatiky (ICT)**. Blízko má také ke vzdělávacím oblastem **Člověk a jeho svět** a **Člověk a svět práce** v základním a gymnaziálním vzdělávání a k průřezovému tématu **Člověk a svět práce** ve středním odborném vzdělávání.

Metodická doporučení jsou členěna do tří oblastí:

- **koncepce**
- **spolupráce**
- **metody a formy práce.**

Prostor je věnován celkem 13 doporučením, která se vzájemně prolínají a která nelze vnímat zcela izolovaně. Všechna doporučení jsou zpracována shodným způsobem: nejprve jsou objasněna východiska, pak následují konkretizovaná doporučení, včetně tipů pro výuku (vyznačeno kurzivou), odkazů na další materiály a příkladů z výuky. Na závěr celého textu jsou pak zařazeny odkazy na užitečné pomůcky a nástroje a také na informační zdroje.

¹ **Finanční gramotnost** představuje úroveň specifických znalostí, dovedností a hodnotových postojů, které jsou pro různé cílové skupiny popsány ve [Standardech finanční gramotnosti](#). **Finanční vzdělávání** je proces vedoucí k dosažení finanční gramotnosti.

II. Metodická doporučení

A. Koncepce

1. Porozumění podstatě finanční gramotnosti

Předpokladem pro cílené budování finanční gramotnosti je porozumění její podstatě. Jedná se o nezbytný výchozí bod pro rozhodnutí, jak finanční vzdělávání ve škole realizovat, do jakých předmětů jej zařadit a jaké metody ve výuce uplatňovat.

Finanční vzdělávání je jednou z mála oblastí vzdělávání, která se může opírat o vládou schválenou strategii. Aktualizovaná verze *Národní strategie finančního vzdělávání*² byla schválena v roce 2010. Tento strategický dokument se zabývá významem a principy finančního vzdělávání, rolí jednotlivých subjektů ve finančním vzdělávání a prezentuje akční plán pro finanční vzdělávání v ČR.

Finanční vzdělávání v České republice má tzv. dvoupilířovou strukturu. Jeden pilíř finančního vzdělávání zasahuje žáky v počátečním vzdělávání, druhý pilíř směřuje ke vzdělávání dospělých. Pro finanční vzdělávání žáků je pak určujícím dokumentem *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách*³, který obsahuje *Standardy finanční gramotnosti*⁴ (dále jen *Standardy*). Ty vymezují cílový stav úrovně finanční gramotnosti pro základní vzdělávání (zvláště pro 1. stupeň a pro 2. stupeň) a pro střední vzdělávání (který odpovídá úrovni finanční gramotnosti dospělého občana). Standardy předkládají *Obsah* a *Výsledky* vzdělávacího procesu ve čtyřech tematických okruzích:

- Peníze
- Hospodaření domácnosti
- Finanční produkty
- Práva spotřebitele

Zpracování Standardů se velmi blíží rozpracování vzdělávacího obsahu v rámcových vzdělávacích programech. Jednotlivé *Obsahy* jsou vlastně *doporučeným učivem* a dílčí *Výsledky* jsou navrhnutými *očekávanými výstupy*, resp. *výsledky vzdělávání*.

Pro začlenění finanční gramotnosti do výuky je klíčovou otázkou vztah Standardů finanční gramotnosti a rámcových vzdělávacích programů. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV) byl schválen dříve, než byly zpracovány Standardy finanční gramotnosti, proto se jejich obsah ve stávajícím RVP ZV neodrazil. Implementace Standardu finanční gramotnosti pro základní vzdělávání do RVP ZV je součástí aktuálně probíhající revize RVP ZV. **Zařazení výuky podporující finanční gramotnost je na ZŠ nyní dobrovolné.** RVP ZV umožňuje školám promítnout problematiku finančního gramotnosti v různých formách do výuky již dnes. Základním školám je doporučováno⁵, aby finanční gramotnost do své výuky zařazovaly a aby této problematice při přípravě žáků věnovaly

² [Národní strategie finančního vzdělávání](#). Aktualizované znění. Praha : Ministerstvo financí ČR, 2010.

³ [Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách](#). Společný dokument MF, MŠMT a MPO. Praha, 2007.

⁴ Viz str. 12–14 v [Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách](#).

⁵ Viz [Sdělení ředitelům škol v základním a středním vzdělávání o zařazení finanční gramotnosti do PISA 2012 a další doporučení](#). Praha : MŠMT, 2011.

patřičnou pozornost. Oporou pro stanovení školních očekávaných výstupů může být právě Standard finanční gramotnosti pro základní vzdělávání. Standard finanční gramotnosti pro střední vzdělávání je v současné době již začleněn do Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia (RVP G) a Rámcových vzdělávacích programů pro střední odborné vzdělávání (RVP SOV). Promítá se tedy do školních vzdělávacích programů středních škol, a proto je **ve středním vzdělávání finanční gramotnost považována za povinnou součást vzdělávacího procesu.**

Doporučení

- a) **seznamte se s definicí finanční gramotnosti⁶**
 - pročtěte si definici finanční gramotnosti
 - nalezněte prvky, které ve své výuce prosazujete už nyní
 - vyhledejte prvky, na které můžete výuku více zaměřit
- b) **seznamte se se Standardem finanční gramotnosti⁷**
 - pročtěte si *Obsah* a *Výsledky* Standardu finanční gramotnosti pro jednotlivé stupně vzdělávání
 - nalezněte ty části, které ve své výuce prosazujete už nyní⁸
 - vyhledejte *Obsah* nebo *Výsledky*, na které byste mohli výuku více zaměřit
- c) **zařazujte prvky ze Standardu finanční gramotnosti do výuky**
 - hledejte příležitosti pro rozvíjení finanční gramotnosti ve výuce, formulujte dílčí cíle finančního vzdělávání
 - porovnejte Standard finanční gramotnosti se svými tematickými plány a se školním vzdělávacím programem, zapracujte *Obsah* a *Výsledky* Standardu do školního vzdělávacího programu
 - rozvíjejte u žáků znalosti, dovednosti a hodnotové postoje podle Standardu finanční gramotnosti

2. Používání a vysvětlování odborných pojmů

Pro vzdělávání je obecně nezbytné, aby byl představovaný obsah po odborné stránce korektní. Ve finančním vzdělávání je proto nutné disponovat odbornými znalostmi z oblastí financí. Nezbytná je rovněž schopnost adekvátně používat základní ekonomické pojmy a vysvětlovat je s ohledem na jednotlivé cílové skupiny. **Nicméně osvojení odborných pojmů nelze považovat za cíl finančního vzdělávání.** Ten je potřeba spatřovat v získávání kompetencí nezbytných pro finanční zabezpečení sebe a své rodiny a pro aktivní účast na trhu finančních produktů a služeb. Odborné pojmy jsou pak jedním z prostředků pro naplňování těchto cílů.

Doporučení

- a) **používejte a vysvětľujte základní ekonomické pojmy**
 - získejte profesní jistotu v používání odborných pojmů (*oporu můžete najít v různých terminologických slovníčcích⁹*)

⁶ Viz str. 11–13 v [Národní strategii finančního vzdělávání](#).

⁷ Viz str. 12–14 v [Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách](#).

⁸ Ve středním vzdělávání je Standard finanční gramotnosti integrován do rámcových vzdělávacích programů.

⁹ Např. <<http://www.abecedarodinnychfinanci.cz/stranka/slovník>>,

<<http://www.businessinfo.cz/cz/rubrika/slovník-bankovnich-a-financnich-pojmu/1000728/>>,

<<http://www.financnigramotnost.eu/stranka/clanky-a-informace/slovník-vyrazu/12/>>,

- vymezujte nové pojmy pomocí pojmů již dříve zavedených a osvojených, předkládejte je ve vzájemném vztahu, uvádějte příklady
- ved'te žáky od pasivního porozumění k aktivnímu používání pojmů

b) uplatňujte odborné pojmy s ohledem na cílovou skupinu

- zvažujte přiměřenost věku žáků i úrovni dosažených vědomostí
- nepovyšujte osvojení odborných pojmů za cíl finančního vzdělávání

3. Integrace vzdělávacího obsahu

V oblasti finančního vzdělávání je důležité propojovat společenskovední a ekonomické vzdělávání s matematikou a s informačními a komunikačními technologiemi, případně i dalšími vzdělávacími oblastmi. Integrovaná výuka totiž umožňuje představit vzdělávací obsah v jeho komplexnosti. Vede k propojování poznatků, vnímání souvislostí a také umožňuje aplikaci již nabytých dovedností. Výsledky vzdělávání v jednotlivých předmětech se tak mohou více přiblížit životní realitě. Integraci je možné realizovat na úrovni dílčí aktivity, projektu, tematického celku, ale i na úrovni integrovaného předmětu.

Doporučení

a) hleďte tematické průniky pro finanční vzdělávání

- porovnejte tematické plány s kolegy, hleďte průniky, které otvírají prostor pro finanční vzdělávání
- pokuste se alespoň částečně synchronizovat výuku finančních témat ve více předmětech (*procenta či geometrické posloupnosti v matematice – spořicí produkty a úvěry ve společenskovedních předmětech – tabulkový procesor v ICT*)

b) stanovte si dílčí integrovaně pojatý vyučovací cíl

- vytyčte si vzdělávací cíl, který se vztahuje k více předmětům, ale kterého lze dosáhnout v dílčí aktivitě, v jedné vyučovací hodině nebo při projektovém dni (např. *žák porovná nabídku bankovních půjček, žák vybere nejvýhodnější produkt, žák diskutuje o rizicích spojených s nebankovními půjčkami*)

c) zkuste integrovanou tematickou výuku

- domluvte se na spolupráci, postupu i tématu s kolegy
- stanovte sjednocující téma (*dovolená, banka,...*), témata pro výuku hleďte v běžném životě, překonejte izolovanost vyučovacích předmětů
- vyučujte téma v několika předmětech souběžně s tím, že každý vyučující k němu přistupuje z pohledu své specializace (*Plánování dovolené: zeměpis – destinace, doprava; dějepis – historie, památky; výchova k občanství – preference členů rodiny; český jazyka a literatura – inzerce, smlouvy; matematika – náklady, výměna peněz*)

4. Rozvíjení kritického myšlení

Současná společnost je často označována jako informační. A právě na prostředí plné informací je potřeba žáky připravovat. Vyhledávání informací, kritické myšlení, rozeznávání

<<http://www.bankovnipoplatky.com/slovnicek-pojmu-v-bankovnictvi-585.html>>, příp. publikace Slabikář finanční gramotnosti. Praha : COFET, 2009.

potřebného od zbytečného, odlišení pravdivého od nepravdivého i efektivní využívání informací se stává nezbytnou životní dovedností. Vždyť kolik lidí doplatilo exekucí na neznalost podmínek půjčky. Dříve nebo později se žák v běžném životě setká s nabídkou nějakého finančního produktu a bude postaven před otázku, jak tuto nabídku posoudit. Oporou mu mohou být čtenářské strategie a kritické myšlení, které žáka povedou k zodpovědnému rozhodování.

Doporučení

a) naučte žáky identifikovat důležité informace

- využívejte autentických materiálů (*reklamní letáky, inzeráty, komerční nabídky*)
- procvičujte se žáky porozumění obsahu sdělení (*využít lze např. metodu I.N.S.E.R.T.¹⁰*)
- vyhledávejte společně se žáky varovné signály klamavých nabídek (*např. drobné písmo, rozsáhlost a nepřehlednost smlouvy*)

b) podněcujte aktivní vyhledávání doplňujících informací

- učte žáky ptát se na doplňující informace potřebné pro zodpovědné ekonomické rozhodování
- pobízejte žáky k vyhledávání informací z různých zdrojů (*média, poradny, instituce, osobní konzultace*)
- využívejte ve výuce finanční gramotnosti informační a komunikační technologie (*viz 10. doporučení*)

c) přibližujte žákům práva spotřebitele¹¹

- hovořte s žáky o roli spotřebitele a o jeho právech, diskutujte o případech porušení práv spotřebitele (*např. při reklamaci*)
- ved'te žáky k přiměřenému prosazování svých spotřebitelských práv (*pro nácvik jsou vhodné např. inscenační metody, viz 12. doporučení*)

5. Prezentace finančního světa v širších souvislostech

Přestože jsou peníze ústředním pojmem finančního vzdělávání, **finanční gramotnost nelze zjednodušovat na řeč čísel**. Jedním z cílů finančního vzdělávání je, aby žák v budoucnu finančně zabezpečil sebe a svou rodinu a aby se aktivně a zodpovědně účastnil finančního trhu. Pohybujeme se tedy nejen v oblasti ekonomického myšlení, ale také ve sféře lidského jednání. Úkolem finančního vzdělávání není proto pouze rozvoj orientace ve finanční problematice, ale s žáky je potřeba také procvičovat to, jak vybrat nejlepší řešení za daných podmínek. Zvažovat je proto potřeba nejen ekonomická kritéria, ale také okolnosti rodinné, společenské, právní, ale například i ekologické a etické. To, co je ekonomicky efektivní, totiž nemusí být za všech okolností ekologické, politicky vhodné, sociálně citlivé, morální nebo v souladu s platnými právními normami. Nalezená řešení je potřeba porovnávat s osobními preferencemi, ale i zkušenostmi a intuicí. Tento širší rámec pak představuje prostor pro ekonomicky zodpovědné rozhodování.

¹⁰ Viz KOŠTÁLOVÁ, H. Metoda I.N.S.E.R.T. [Čtenářská gramotnost jako vzdělávací cíl pro každého žáka](#). Praha : Česká školní inspekce, 2010, str. 42–44.

¹¹ Více informací např. [Česká obchodní inspekce](#), [Dolceta – spotřebitelské vzdělávání online](#), [Občanské sdružení spotřebitelů Test](#), [Sdružení obrany spotřebitelů](#)

Doporučení

a) zasazujte výuku do širších souvislostí

- podporujte mezioborové vztahy například s ekonomikou, matematikou, ICT, sociologií, psychologií, geografii, ekologií, právem, filozofií, etikou (*u aktivity zaměřené na stanovení ceny jako součtu nákladů, zisku a DPH lze na příkladu dřívových kalhot ukázat, odkud pochází materiál a suroviny, jakou roli hraje doprava, kdo všechno a v jaké míře má zisk z prodeje dřívových kalhot¹²*)
- propojujte finanční vzdělávání s průřezovými tématy (*např. Osobnostní a sociální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Environmentální výchova, Mediální výchova, Člověk a životní prostředí, Člověk a svět práce*)
- věnujte se ve výuce finančním aktualitám (*např. nabídce státních spořicíh dluhopisů*)

b) nezužujte finanční gramotnost na finanční matematiku a sledování ekonomických ukazatelů

- posuzujte numerické výsledky finančních úloh v kontextu reálných situací
- debatujte s žáky o příčinách a důsledcích, o výhodách a nevýhodách rozmanitých řešení
- porovnávejte různá měřítka hodnocení životních situací, diskutujte s žáky o hodnotovém žebříčku

6. Nepropagovat konkrétní produkty, služby a instituce

Jedním z úkolů finančního vzdělávání je zajistit základní orientaci a přehled ve finančních produktech a službách. Na druhou stranu je ale potřeba respektovat zásadu obecnosti, aby ve výuce nedocházelo k propagaci konkrétních produktů, služeb a institucí¹³. Vždy by proto mělo být představeno více nabídek, které mohou být mezi sebou porovnávány. Výuka je pak přednostně zaměřena na získávání dovedností a rozvíjení strategií pro život.

Doporučení

a) ukazujte rozmanitost nabídky produktů, služeb a institucí

- neomezujte se při výuce na představení jednoho produktu, služby nebo instituce, pracujte vždy se širší nabídkou (*do vyhledávání rozmanitých finančních produktů a služeb mohou být zapojeni také žáci*)

b) ved'te žáky k porovnávání nabídek produktů, služeb a institucí

- věnujte se s žáky porovnávání podobných produktů a služeb, ze kterých žáci vybírají ty nejvýhodnější pro danou situaci (*např. výběr povinného ručení nebo studentského konta*)
- sledujte s žáky vývoj některých produktů nebo služeb v čase (*např. akcie, hypotéky, služby telefonních operátorů*)
- rozvíjejte strategie vedoucí k informovanému rozhodování v duchu zásady „produkty, služby a instituce se mění, dovednosti zůstávají“ (*např. při řešení problémové úlohy mají žáci za úkol vybrat nejvýhodnější úvěrový produkt pro modelovou rodinu*)

¹² Podrobněji, viz CHÁRA, P. [Bohoušovy dřínky](#). Metodický portál : Články, 2006.

¹³ Podle OECD by finanční vzdělávání mělo být jasně odděleno a odlišeno od komerčního finančního poradenství.

B. Spolupráce

7. Spolupráce s kolegy

Finanční vzdělávání má interdisciplinární povahu. Prolíná se několika vzdělávacími obory i průřezovými tématy a k žákům se tedy dostává různými způsoby. Málokdy je finanční gramotnost samostatným předmětem, proto vyžaduje začlenění finanční gramotnosti do výuky jistou míru koordinace. Vhodné je začít u toho, v jakých předmětech je finanční vzdělávání realizováno a kde by mohlo být v souladu se Standardy finanční gramotnosti posíleno. Schůzky zainteresovaných kolegů pak mohou přinést povědomí o prolínání vzdělávacího obsahu, inspiraci i společné naladění, ale také poznání, že na finanční vzdělávání nejste sami.

Doporučení

a) najděte si spojence

- kontaktujte se s kolegy, jejichž výuka s finančním vzděláváním souvisí
- naladte se společně na finanční vzdělávání, ve kterém si budete oporou
- konzultujte specifika finančního vzdělávání, využijte odbornosti a zkušeností svých kolegů (*např. při používání terminologie, matematických výpočtů nebo ICT nástrojů*)

b) diskutujte o zařazení finanční problematiky do výuky

- hledejte společně příležitosti pro realizaci finančního vzdělávání, opírejte se o mezioborové vztahy (*viz 5. doporučení*)
- zohledňujte logickou návaznost vzdělávacího obsahu napříč předměty
- přemýšlejte o možnostech integrace vzdělávacího obsahu, ať už ve formě dílčí aktivity, projektového dne nebo integrovaného předmětu (*viz 3. doporučení*)

c) sdílejte své zkušenosti s kolegy

- předávejte si vzájemně zkušenosti s osvědčenými lekcemi, projekty, pomůckami, informačními zdroji, semináři (*inspirací mohou být i vzájemné hospitace ve výuce*)

8. Spolupráce s rodiči

Jedním z ústředních témat finanční gramotnosti je hospodaření domácnosti. Je tedy zřejmé, že finanční vzdělávání bude úzce provázáno s rodinným prostředím, a to hned v několika rovinách. Finanční vzdělávání by mělo vést k tomu, aby žák zabezpečil finančně sebe a v budoucnu i svoji rodinu, a proto vychází ze situací, které žáci zažívají doma. I proto je doporučováno informovat rodiče o záměrech, principech a cílech finančního vzdělávání. Je důležité vytvořit takové prostředí, které bude pro všechny strany bezpečné. Jednou z možností, jak se vyhnout práci s citlivými osobními nebo rodinnými údaji, je vyučovat finanční gramotnost prostřednictvím inscenačních metod (*podrobněji o hraní rolí a modelových rodinách ve 12. doporučení*). Tímto přístupem lze rozptýlit některé obavy rodičů spojené s využíváním citlivých údajů a zvýšit ochotu spolupracovat a podpořit své děti na cestě za finanční gramotností. Za druhotný důsledek finančního vzdělávání může být považováno preventivní působení na rodičovskou veřejnost. To, že žáci přinesou ze školy domů finanční témata, může mít ve svém důsledku pozitivní vliv na finanční zodpovědnost rodičů.

Doporučení

a) představte principy a cíle finančního vzdělávání rodičům

- využijte možností rodičovských schůzek a představte rodičům koncepci finančního vzdělávání na vaší škole, zaměřte se na přínosy finančního vzdělávání pro běžný život
- vyzvěte rodiče ke spolupráci a podpoře tohoto tématu
- prezentujte aktivity spojené s finanční gramotností před rodičovskou veřejností

b) vytvořte ve finančním vzdělávání bezpečné prostředí pro rodiče i žáky

- objasněte používané metody a formy práce (viz část C, 9.–13. doporučení)
- nepracujte s citlivými osobními údaji, upřednostňujte práci s fiktivními údaji prostřednictvím inscenačních metod (viz 12. doporučení)

C. Metody a formy práce

9. Řešení úloh z běžného života

Finanční vzdělávání je orientované na rozvíjení dovedností pro život, a proto by mělo být s každodenním životem úzce provázáno. Je vhodné připravit takové výukové aktivity, které umožňují relativně autentický prožitek finanční situace a které vedou k osvojení strategií zodpovědného rozhodování. K tomuto účelu lze doporučit zejména metodu heuristickou, resp. metodu řešení problémů (problémovou výuku) a situační metody. **Heuristická metoda** bývá často charakterizována jako učení objevováním (*Heuréka!* znamená *Objevil jsem to! Našel jsem to! Mám to!*). Žákům nejsou předkládána k osvojení fakta nebo výsledky, ale žáci jsou podněcováni k tomu, aby sami hledali řešení. **Metody situační** mají velmi blízko k životní realitě. Jejich podstatou je řešení určité problémové situace, která je odrazem skutečné události. Žáci pak využívají svých vědomostí a dovedností, pracují s informačními zdroji, ale zohledňují také své zkušenosti, názory a postoje. Společně diskutují o možných řešeních, hledají jejich výhody a nevýhody a rozhodují se, které řešení je za daných podmínek nejlepší.

Doporučení

a) podporujte žákovské objevování a samostatné řešení problémových situací

- klad'te žákům kreativní problémové otázky a úkoly, které se jich bezprostředně dotýkají (např. *Porovnejte 3 nabídky telefonních tarifů vhodné pro žáky, vyberte pro vás nejvýhodnější nabídku a svůj výběr zdůvodněte.*)
- nepředkládejte žákům k osvojení hotová řešení, podporujte aktivní objevování efektivních strategií (např. *můžete žákům předložit ukázkou nevyrovnaného rodinného rozpočtu s tím, aby našli problém a představili několik variant řešení*)
- ved'te žáky k poznání, že každý problém má více možných řešení, která jsou ovlivněna okolnostmi konkrétní situace (např. *finanční situací v celé rodině, rodinnými vztahy, zaměstnáním*)

b) postavte finanční vzdělávání na dovednostech potřebných pro praktický život

- zaměřte se na finanční situace spojené s provozem domácnosti (rodinný rozpočet, výběr dovolené, pojištění auta)

- pracujte s příklady, které jsou blízké běžnému životu žáků¹⁴ (např. výběr nejvýhodnějšího studentského konta nebo telefonního tarifu)
- přesuňte výuku ze školních lavic do reálného prostředí (např. do banky, do směnárny nebo do obchodu, kde je možné porovnávat ceny různých balení výrobků nebo výhodnost nákupu zboží akci a kde je možné sledovat marketingové triky obchodních řetězců)

c) překonávejte izolovanost vyučovacích předmětů

- předkládejte žákům takové problémy, které vyžadují uplatnění znalostí, schopností a dovedností z více předmětů (v reálném životě také není nakupování jen záležitostí matematiky, ale promítají se do něj i aspekty psychologické, sociologické, právní atd.)
- pokuste se v rámci nějaké aktivity nebo projektu integrovat vzdělávací obsah několika předmětů (viz 3. doporučení)

10. Využívání informačních a komunikačních technologií

Finanční svět se dnes bez informačních a komunikačních technologií (ICT) téměř neobejde. I proto je nutné ve škole žáky na tuto situaci připravovat a finanční vzdělávání přirozeně s ICT propojovat. Například při zpracovávání výpočtů, grafů nebo při získávání, ověřování a prezentování informací. Nejvyužívanějším nástrojem v oblasti finančního vzdělávání je **tabulkový procesor**. Jeho funkce a grafické nástroje umožňují provádět finanční výpočty, modelovat, vizualizovat a porovnávat finanční vztahy nebo například vytvářet rozpočty. Při změně vstupních dat pak dochází k automatické úpravě výsledků. Dalším užitečným pomocníkem může být program **GeoGebra**¹⁵, který byl původně navrhnout pro kreslení dynamických obrázků v geometrii. Ve finančním vzdělávání může být tento program využíván zejména při tvorbě a úpravách grafů. Dalším zajímavým nástrojem mohou být **online finanční kalkulatory**¹⁶. Ty mohou pomoci s porovnáváním konkrétních produktů, ale i s výpočtem mzdy a další údajů. Zpestřením výuky finanční gramotnosti pak mohou být také počítačové hry (viz 13. doporučení). Pro pokročilejší mohou být zajímavé aplikace pro vedení osobního účetnictví prostřednictvím chytrých mobilních telefonů¹⁷ nebo další finanční programy pro domácnost¹⁸. Doporučené programy a aplikace jsou k dispozici zdarma.

Doporučení

a) vyučujte finanční gramotnost prostřednictvím ICT

- domluvte se na spolupráci s učitelem ICT a hledejte možnosti efektivního propojování výuky
- využívejte ve výuce počítače, mobilní telefony, interaktivní tabule, tablety
- zjistěte úroveň ICT dovedností žáků (např. zda už pracovali s tabulkovým procesorem, na jaké úrovni jej ovládají)
- zapojujte ICT do výuky postupně při některých činnostech (např. při vyhledávání informací, pro vytvoření rozpočtu modelové rodiny nebo využití online finančního kalkulatoru pro zjištění nejvýhodnějšího studentského konta)

¹⁴ Inspirací mohou být také vzdělávací televizní seriály České televize [Krotitelé dluhů](#) nebo [Suma sumárum aneb Kde jsou mé peníze](#).

¹⁵ Viz <http://www.geogebra.org/cms/>. Program je nabízen zdarma.

¹⁶ Např. <http://www.bankovnipoplatky.com>, <http://www.mesec.cz/kalkulacky/>, <http://www.penize.cz/kalkulacky/>.

¹⁷ Např. www.buxfer.com nebo www.financisto.com. Aplikace jsou nabízeny zdarma.

¹⁸ Např. [AceMoney](#) nebo [RQ Money](#). Programy jsou nabízeny zdarma.

- neomezujte se na individuální práci, ICT lze efektivně využívat i při skupinové práci
- b) požadujte po žácích zpracování některých úloh pomocí tabulkového procesoru¹⁹**
- jděte žákům příkladem a ukažte jim užitečné nástroje a funkce, poté nechte žáky pracovat samostatně nebo ve dvojicích
 - zaměřte se zejména na sestavování rodinného rozpočtu, porovnávání finančních produktů (včetně jejich následné vizualizace ve formě grafů), na sledování splátek a úroků, na stanovení ceny jako součtu nákladů, zisku a DPH
 - zpracované úlohy mohou být učiteli zaslány ke kontrole e-mailem
- c) ved'te žáky k využívání online finančních kalkulačtorů**
- seznamte žáky s možnostmi i riziky některých online finančních kalkulačtorů
 - připravte pro žáky úlohy, při kterých musí využít online finančních kalkulačtorů (např. *přepočet měn, výpočet čisté mzdy, zjištění výhodnosti spoření*)
 - zkuste s žáky porovnávat zpracování úlohy a její výsledky pomocí tradičních výpočtů a prostřednictvím online finančních kalkulačtorů

11. Podněcování kooperace žáků

Spolupráce při dosahování společných cílů je jedním ze základních rysů kooperativní výuky. Jejím přínosem je aktivizace žáků, rozvíjení komunikace, vzájemné obohacování a posilování sociálního rozvoje žáků. Výuce nedominuje interakce mezi učitelem a jednotlivcem, výrazně je totiž posílena interakce mezi žáky navzájem, kdy jsou členové skupiny při práci na sobě závislí. Učí se tím překonávat soutěživost ve prospěch spolupráce a tolerance. Žáci si mohou předávat zkušenosti, mohou se od sebe vzájemně učit a mohou tak přirozeně formovat své názory a postoje ve skupině vrstevníků. Práce ve skupině umožní každému zapojit se podle jeho schopností, dává možnost vyniknout a uplatnit znalosti či přednosti, které ostatní nemají. Žáci při kooperativní výuce sdílejí zkušenosti ze své rodiny, aplikují různé strategie, ale také si uvědomují, že v přístupu k financím i ve finanční situaci rodin existují rozdíly. Kooperace nemusí probíhat jen na úrovni třídy, ale může se také jednat o meziškolní či mezinárodní projekty.

Doporučení

a) zařazujte kooperativní výuku jako alternativu k frontální výuce

- rozdělte žáky při vhodných výukových situacích do homogenních, či heterogenních skupin²⁰ (*žáky může rozdělit náhodně losováním, podle preferencí žáků nebo podle výukového záměru, kdy můžete do skupiny zařadit slabší a šikovnější žáky, případně můžete žákům přidělit i skupinové role*)
- zadávejte spíše složitější (problémové) úlohy, které mají více možností řešení (*např. Rozhodněte, zda si rodina Svobodových bude moci s danými příjmy a výdaji dovolit nákup nové pračky, své rozhodnutí zdůvodněte. Viz 9. doporučení.*)
- umožněte závěrečnou prezentaci a reflexi skupinové práce

¹⁹ Čerpat lze například z publikace Využití programu Excel v práci učitele matematiky. Praha : Univerzita Karlova, 2007.

²⁰ Pro více informací viz [Skupinová práce. Minimetodika VÚP](#). Metodický portál: Digifolio. Praha : NÚV, 2011.

b) začleňujte projektovou výuku, která vede k vytvoření skupinového výtvaru

- zadejte žákům přípravu skupinového výtvaru spojeného s finančním vzděláváním (*např. propagační leták na studentské konto, ...*)
- představte žákům kritéria hodnocení produktu a vymezte podmínky práce
- nabídněte prostor pro představení společných výtvarů a pro zhodnocení skupinové práce

12. Uplatňování inscenačních metod

Inscenační metody, které jsou založeny na simulaci a hraní rolí, jsou jednou z možností, jak žáky vtáhnout do finanční problematiky. Lze tak rozvíjet finanční strategie, ale zároveň nepracovat s citlivými osobními údaji. I proto mají tyto metody ve finančním vzdělávání široké uplatnění. Umožňují hlubší porozumění vzdělávacímu obsahu, ale především jsou vhodné pro rozvoj sociálních dovedností, kdy se žáci učí rozhodovacím mechanismům, které lze pak uplatnit v běžném životě. Žáci se ve výuce chovají tak, jak to vyžaduje jejich role, vcítují se do situace zevnitř. Hráti roli (převážně dospělých občanů) je pro žáky motivující a zábavné. Tím, že žáci předstírají, že jsou jinou osobou, mohou problém prozkoumat z jiného úhlu pohledu. Upřesňováním situace lze pak představit množství rozmanitých variant. Inscenační metody jsou vhodné také pro nácvik asertivní komunikace (*např. v případě v porušení práv spotřebitele*). Na principu simulace také staví některé deskové nebo počítačové hry zaměřené na rozvoj finanční gramotnosti (*více ve 13. doporučení*). Pokročilou úroveň simulace představují například fiktivní firmy²¹. Jedná se o virtuální společnosti, které jsou zakládány především žáky středních škol a které spolu obchodují podle běžných obchodních zvyklostí, ale používají fiktivní peníze.

Doporučení

a) vytvářejte příležitosti pro uplatňování inscenačních metod

- vyberte vhodné výukové situace, vymezte jejich výukové cíle (*např. používání a vrácení peněz v obchodě, stanovení ceny na základě poptávky a nabídky, reklamace, porušení práv spotřebitele, řešení deficitu rodinného rozpočtu*)
- nachystejte vhodné pomůcky a potřeby pro práci (*do přípravy tabulek, rozpočtů, shánění letáků mohou být zapojeni také žáci*)

b) stanovte role účastníků situace

- charakterizujte blíže osoby a popište situaci, ve které se nacházejí (*např. žák střední školy dostávající kapesné 500 Kč měsíčně*)
- zadávejte žákům role *členů rodiny* nebo role *nakupujícího a prodávajícího*
- zkuste výuku prostřednictvím tzv. modelových rodin, kdy žáci v dané roli pracují po celý školní rok

c) umožněte prezentaci inscenací

- nabídněte prostor pro předvedení situací
- ved'te žáky k hledání alternativních řešení
- komentujete společně s žáky inscenace, analyzujte příčiny a důsledky předvedených situací

²¹ Činnost sítě fiktivních firem zajišťuje [Centrum fiktivních firem](#) (CEFIF), které je součástí Národního ústavu pro vzdělávání.

13. Zařazování didaktických her

Didaktické hry představují další možnost, jak v praxi realizovat či zpestřit finanční vzdělávání. Většinou se jedná o klasické skupinové hry nebo strategické hry, které jsou zpracovány jako deskové hry nebo jako počítačové aplikace a které simulují rozmanité životní situace. Prostřednictvím didaktických her lze pak s žáky řešit i složité učební úlohy. Didaktické hry mohou plnit funkci motivační i procvičovací, kdy žáci mohou využít získané dovednosti a vědomosti, které jsou tímto způsobem upevňovány. Nevýhodou některých deskových didaktických her bývá vyšší pořizovací cena a to, že se nemohou zapojit všichni žáci ve třídě. Problémem může být také časová náročnost her. Doporučené počítačové hry (resp. jejich demoverze) jsou k dispozici zdarma.

Doporučení

a) sbírejte zkušenosti s hraním didaktických her

- čerpejte náměty z odborných publikací²²
- získajte osobní zkušenost s hraním deskových her (např. na semináři ke hře *Finanční svoboda* nebo ke hře *Virtulife*)

b) vyzkoušejte některé didaktické hry ve výuce

- vyzkoušejte ve výuce deskovou hru zaměřenou na finanční gramotnost (např. *Cashflow pro děti*, *Finanční svoboda*, *Virtulife*, *Zahrada. Den zúčtování aneb jak se pěstují peníze*)
- zpestřete výuku počítačovou hrou rozvíjející finanční gramotnost (např. hra [Apple Cup](#), hra [Economia](#), hra [Inflation Island](#), demoverze hry [Moje familie](#)²³, pexeso [MoneyMánie](#), demoverze hry [Peníze kolem nás](#), online hra [Spořínkov](#))

III. Závěr

Metodická doporučení uvedená v tomto textu jsou shrnutím postupů a zásad směřujících ke zvyšování finanční gramotnosti v základním a středním vzdělávání. **Povaha tohoto materiálu je především doporučující.** Záměrem není předepisovat, co všechno by se mělo ve finančním vzdělávání realizovat. Cílem je na konkrétních příkladech ukázat, jakými způsoby lze u žáků finanční gramotnost budovat a rozvíjet. Inspiraci pak mohou čtenářům přinést četné **odkazy na pomůcky, nástroje, aplikace, literaturu i další informační zdroje.**²⁴

Metodická doporučení jsou v souladu s *Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání*, *Rámcovým vzdělávacím programem pro gymnázia* a *Rámcovými vzdělávacími programy pro střední odborné vzdělávání*. Vycházejí z *Národní strategie finančního vzdělávání* a *Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách* (včetně *Standardů finanční gramotnosti*).

²² Např. z materiálu [Ekonomické hry a řešení otázek a příkladů](#) (jedná se o elektronickou přílohu publikace Úvod do ekonomie pro střední školy. Praha : C. H. Beck, 2001) nebo z publikace [Příklady využití internetových aplikací ve výuce na ZŠ a SŠ](#). Praha : Generation Europe, 2011.

²³ Přihlašovací údaje demoverze jsou e-mail: jdnes@idnes.cz, heslo: idnes.

²⁴ Jako informační rozcestník může sloužit také [digifolio Finanční gramotnost](#), které je umístěno na Metodickém portále www.rvp.cz.

IV. Pomůcky a nástroje

€CONOMIA. Hra [online]. Frankfurt nad Mohanem : Evropská centrální banka, 2009 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/economia/html/index.cs.html>.

AceMoney [počítačový program]. USA : MechCad Software, 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.mechcad.net/products/acemoney/free-personal-finance-software-quicken-alternative.shtml>.

Buxfer [online]. [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.buxfer.com>.

Financisto [online]. [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://financisto.com/>.

Finanční kvarteto [online]. Praha : Generation Europe, 2010 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.generationeurope.cz/cs/ke-stazeni>.

Finanční svoboda. Desková hra. K. F. P. : Praha, 2009.

GeoGebra. Počítačový program. [online]. 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.geogebra.org/cms/>.

Inflation Island. Hra [online]. Frankfurt nad Mohanem : Evropská centrální banka, 2009 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/inflationisland/html/index.cs.html>.

Kalkulačky. *Měšec* [online]. 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: www.mesec.cz/kalkulacky/.

Kalkulačky. *Peníze* [online]. 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: www.penize.cz/kalkulacky.

KIYOSAKI, T. R. *Cashflow pro děti. Desková hra*. Praha : Pragma, 2011.

Moje Famílie. Hra [online]. Praha : OVB, 2010 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.mojefamilie.cz/>.²⁵

Peníze kolem nás. Základy finanční gramotnosti. Počítačový program [online]. Praha : Pachner, [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.financni-gramotnost-hrou.cz/>.²⁶

Pexeso MoneyMánie [online]. Praha : Česká spořitelna, 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.moneymanie.cz/cz/bavte-se/pexeso/>.

SKOŘEPA, M., KRÍŽOVÁ, H. *AppleCup. Počítačový program* [online]. Praha : Česká společnost ekonomická, 2009 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://cse.cz/hranatr/?path=hranatr>.

²⁵ Přihlašovací údaje demoverze jsou e-mail: idnes@idnes.cz, heslo: idnes.

²⁶ Demo online verze dostupná z <http://www.financni-gramotnost-hrou.cz./demo/financni-gramotnost.html>.

Spořínkov. Hra [online]. Praha : Česká spořitelna, 2010 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.csas.cz/Sporinek/?from>>.

SVETLÍK, S. *RQ Money. Počítačový program* [online]. Slovenská republika, 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.rq.sk/>>.

ŠISLER, V., PETÝRKOVÁ, L. *Zahrada. Velká voda aneb nauč se plavat ve financích. Třídní projektová hra*. Praha : Generation Europe, 2011.

Virtulife. Desková hra. Rokycany : Ekogram, 2011.

VODIČKA, J., PETÝRKOVÁ, L. *Zahrada. Den zúčtování aneb jak se pěstují peníze. Desková hra*. Praha : Generation Europe, 2011.

V. Informační zdroje

Bankovní poplatky [online]. 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <www.bankovnipoplatky.com>.

BUCHTOVÁ, M. a kol. *Příklady využití internetových aplikací ve výuce na ZŠ a SŠ* [online]. Praha : Generation Europe, 2011 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.generationeurope.cz/images/pdf/internetove_aplikace_ve_vyuce.pdf>.

Centrum fiktivních firem [online]. Praha : NÚV, 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.nuv.cz/vzdelavani-v-cr/centrum-fiktivnich-firem>>.

DOBEŠ, M. et al. *Příručka pro učitele – DOLCETA. Náměty a plány hodin pro spotřebitelské vzdělávání* [online]. Brusel : Evropská komise, 2009 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.generationeurope.cz/images/pdf/cz_teachers_kit_dolceta.pdf>.

Dolceta. Online spotřebitelské vzdělávání. Informační portál [online]. Brusel : Evropská komise, 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.dolceta.eu/ceska-republika/>>.

DVOŘÁKOVÁ, Z., SMRČKA, L. a kol. *Finanční vzdělávání pro střední školy. Se sbírkou řešených příkladů na CD*. Praha : C. H. Beck, 2011.

Finanční gramotnost. *Metodický portál: Digifolio* [online]. Praha : NÚV, 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=2939>>.

Finanční gramotnosti ve výuce. Metodická příručka [online]. Praha : Národní ústav pro vzdělávání, divize VÚP, 2011 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/11/Financni_gramotnost_ve_vyuce_definitivni.pdf>.

Gramotnosti ve vzdělávání. Příručka pro učitele. [online]. Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2010 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2010/02/Gramotnosti-ve-vzdelavani1.pdf>>.

Gramotnosti ve vzdělávání. Soubor studií [online]. Praha : Výzkumný ústav pedagogický, 2011 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/06/Gramotnosti_ve_vzdelavani_soubor_studii1.pdf>.

HOLMAN, R., POSPÍCHALOVÁ, D. *Úvod do ekonomie pro střední školy*. Praha : C. H. Beck, 2001.

CHÁRA, P. Bohoušovy džíny. *Metodický portál: Články* [online]. 2006 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/880/BOHOUSOVY-DZINY.html>>.

Inspiromat. Zásobník materiálů k výuce finanční gramotnosti na základní škole. Kladno : AISIS, 2012.

Integrace vzdělávacího obsahu. *Metodický portál: Digifolio* [online]. Praha : NÚV, 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=4653>>.

JANČAŘÍK, A., HOŠPESOVÁ, A., DVOŘÁK, P. *Využití programu MS Excel v práci učitele matematiky*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2007.

Junior Achievement. 2012 [online]. [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.jacr.cz>>.

KALHOUS, Z., OBST, O. a kol. *Školní didaktika*. Praha : Portál, 2002.

KAŠOVÁ, J. a kol. *Rozumíme penězům*. Kladno : AISIS, 2009.

KLÍNSKÝ, P. et al. *Finanční gramotnost – obsah a příklady z praxe škol* [online]. Praha : Národní ústav odborného vzdělávání, 2008 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.nuov.cz/uploads/Financni_gramotnost_obsah_a_priklady_z_praxe_skol.pdf>.

KLÍNSKÝ, P., CHROMÁ, D. *Finanční gramotnost – úlohy a metodika* [online]. Praha : Národní ústav odborného vzdělávání, 2009 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.nuov.cz/uploads/FG/Fingramotnost.pdf>>.

KOŠŤÁLOVÁ, H. *Metoda I.N.S.E.R.T. Čtenářská gramotnost jako vzdělávací cíl pro každého žáka*. [online]. Praha : Česká školní inspekce, 2010 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.csicr.cz/getattachment/e3f10306-d59d-45fe-af32-667dfed1dbde>>.

Krotitelé dluhů. Televizní seriál [online]. Praha : Česká televize, 2009–2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10213556322-krotitele-dluhu/video/>>.

MAŇÁK, J., ŠVEC, V. *Výukové metody*. Brno : Paido , 2003.

Národní strategie finančního vzdělávání. Aktualizované znění [online]. Praha : Ministerstvo financí ČR, 2010 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf>

O penězích a lidech. Animovaný film [online]. Praha : ČNB, 2011 [cit. 2012-05-23].

Dostupné z WWW: <<http://www.youtube.com/watch?v=HrQTBqxbNZ0>>.

Občanské sdružení spotřebitelů TEST [online]. 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.dtest.cz/>>.

ODVÁRKO, O. *Úlohy z finanční matematiky pro střední školy*. Praha : Prometheus, 2005.

ODVÁRKO, O., ROBOVÁ, J. *Matematika a budování finanční gramotnosti*. Praha : P3K, 2012.

PASCH, M. et al. *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. Praha : Portál, 2005.

PETRÁŠKOVÁ, V., HORVÁTHOVÁ, Z. *Vybrané kapitoly z finanční gramotnosti*. České Budějovice : Jihočeská univerzita, 2010.

PETÝRKOVÁ, L. *Metodický manuál pro učitele k deskové hře Zahrada. Den zúčtování aneb jak se pěstují peníze* [online]. Praha : Generation Europe, 2011 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.generationeurope.cz/images/pdf/manual_zahrada.pdf>.

PISA 2012. Finanční gramotnost. Příklady úloh [online]. Praha : ČŠI, 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.csicr.cz/getattachment/cz/O-nas/Mezinarodni-setreni/PISA/Priklady-uloh-z-financni-gramotnosti/FL_uvolnene_ulohy.pdf>.

POSPÍCHALOVÁ, D., HOLMAN, R. *Ekonomické hry a řešení otázek a příkladů. Elektronická příloha publikace Úvod do ekonomie pro střední školy* [online]. Praha : C. H. Beck, 2001 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://eshop.beck.cz/files/Ekonomicke_hry.pdf>.

RADOVÁ, J., DVOŘÁK, P., MÁLEK, J. *Finanční matematika pro každého*. Praha : Grada, 2009.

Rámcové vzdělávací programy pro odborné vzdělávání [online]. Praha : NÚOV, 2007–2010 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.nuov.cz/ramcove-vzdelavaci-programy>>.

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia [online]. Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPG-2007-07_final.pdf>.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf>.

RATHOUSKÁ GRMELOVÁ, E. a kol. *Finanční gramotnost – Analýza zapracování finanční gramotnosti do ŠVP středních odborných škol* [online]. Praha : Národní ústav odborného vzdělávání, 2010 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.nuov.cz/uploads/FG/FG_web.pdf>.

Rozumíme penězům [online]. Kladno : AISIS, 2009. [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.rozumimepenezum.cz/>>.

Rozvíjíme ICT gramotnost žáků. Metodická příručka [online]. Praha : Národní ústav pro vzdělávání, divize VÚP, 2011 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2012/01/ICT_gramotnost.pdf>.

Rozvíjíme ICT gramotnost žáků. Minimetodika VÚP. *Metodický portál: Digifolio* [online]. Praha : NÚV, 2011 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://digifolio.rvp.cz/artefact/file/download.php?file=38949&view=5473>>.

Sdělení ředitelům škol v základním a středním vzdělávání o zařazení finanční gramotnosti do PISA 2012 a další doporučení [online]. Praha : MŠMT, 2011 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/sdeleni-k-financni-gramotnosti>>.

SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika: vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování*. 2. rozš. vydání. Praha : Grada Publishing, 2007.

SKOŘEPA, M., SKOŘEPOVÁ, E. *Finanční a ekonomická gramotnost pro základní školy a víceletá gymnázia*. Praha : Scientia, 2008. 3 sv.

SKOŘEPOVÁ, E. *O penězích a hospodaření: s Kačkou a Filipem*. Praha : Fragment, 2010.

Skupinová práce. Minimetodika VÚP. *Metodický portál: Digifolio* [online]. Praha : NÚV, 2011 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://digifolio.rvp.cz/artefact/file/download.php?file=38933&view=5473>>.

Slabikář finanční gramotnosti. Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. Praha : COFET, 2009.

Slovníček pojmů v bankovníctví. *Bankovní poplatky* [online]. 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <www.bankovnipoplatky.com/slovnicek-pojmu-v-bankovnictvi-585.html>.

Slovník bankovních a finančních pojmů. *Business Info* [online]. 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <www.businessinfo.cz/cz/rubrika/slovník-bankovnich-a-financnich-pojmu/1000728/>.

Slovník výrazů. *Finanční gramotnost* [online]. 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <www.financniagramotnost.eu/stranka/clanky-a-informace/slovník-vyrazu/12/>.

Slovník. *Abeceda rodinných financí* [online]. 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <www.abecedarodinnychfinanci.cz/stranka/slovník>.

SMOLÍKOVÁ, K. *Spořínková učebnice. 30 pracovních listů a metodika pro učitele k výuce finanční gramotnosti pro 4. a 5. ročník ZŠ* [online]. Praha : Česká spořitelna, 2011 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <http://www.csas.cz/static_internet/cs/Testy/Podpora_WCM/Funkcni_podpora/Prilohy/metodika.pdf>.²⁷

²⁷ Pracovní listy k učebnici jsou dostupné na adrese: <http://www.csas.cz/static_internet/cs/Testy/Podpora_WCM/Funkcni_podpora/Prilohy/pracovni_listy.pdf>.

Soutěž Finanční gramotnost [online]. Praha : Finanční gramotnost, 2010 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.fgsoutez.cz/>>.

Spotřebitelský server Sdružení obrany spotřebitelů ČR [online]. Praha : Sdružení obrany spotřebitelů České republiky, 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.spotrebitele.info/>>.

Suma sumárum aneb Kde jsou mé peníze. Televizní seriál [online]. Praha : Česká televize, 2011–2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10319299084-suma-sumarum-aneb-kde-jsou-me-penize/>>.

SYSLOVÁ, B., HÁŠA, M., OUPIC, M.. *Tajný deník Barborky Syslové aneb Cesta k finanční samostatnosti*. Praha : Profess Consulting, 2006.

Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách. [online]. Společný dokument MF, MŠMT a MPO. Praha, 2007 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/system-budovani-financni-gramotnosti-na-zakladnich-a-strednich-skolach>>.

Testování PISA v roce 2012 [online]. Praha : ČŠI, 2012 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.pisa2012.cz>>.

TICHÁ, M. Etické aspekty finančního vzdělávání. *Metodický portál: Články* [online]. 2010 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/8167/ETICKE-ASPEKTY-FINANCNIHO-VZDELAVANI.html>>.

TICHÁ, M. Zisk – symbol úspěchu a výchova k ekonomickému myšlení. *Metodický portál: Články* [online]. 2010 [cit. 2012-05-23]. Dostupné z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/8799/ZISK---SYMBOL-USPECHU-A-VYCHOVA-K-EKONOMICEMU-MYSLENI.html>>.

VI. Seznam používaných zkratk

CEFIF	Centrum fiktivních firem
ČR	Česká republika
DPH	daň z přidané hodnoty
EU	Evropská unie
ICT	Informační a komunikační technologie
MF	Ministerstvo financí
MPO	Ministerstvo průmyslu a obchodu
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
PISA	Programme for International Student Assessment
RVP G	Rámcový vzdělávací program pro gymnázia
RVP SOV	Rámcové vzdělávací programy pro střední odborné vzdělávání
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
ŠVP	Školní vzdělávací program
ZŠ	základní škola